5+

Bikec Ferdinand

Munro Leaf

Gibalno-lutkovna predstava

Lutkovno gledališče Ljubljana
Pedagoško gradivo

LUTKOVNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA

Pedagoško gradivo so pripravili Pia Vatovec Dirnbek, Anja Mejač in Benjamin Zajc.

Sodelujejo

Avtor **Munro Leaf**
Režiserka in koreografinja **Anja Mejač**
Avtorici zasnove **Anja Mejač** in **Pia Vatovec Dirnbek**
Dramaturginja in avtorica dramatizacije **Pia Vatovec Dirnbek**
Scenografka, avtorica likovne podobe in razvijalka lutke **Meta Grgurevič**
Kostumografka **Olja Grubić**
Avtor in izvajalec glasbe, oblikovalec zvoka **Luka Uršič**

Igrajo
Voranc Boh
Jan Bučar
Lovro Finžgar
Klemen Janežič k.g.
Iztok Lužar
Matevž Müller
Luka Uršič k.g.

Oblikovalka videa **Urša Čuk**
Oblikovalec svetlobe **Igor Remeta**
Lutkovna tehnologa **Iztok Bobić** in **Žiga Lebar**
Asistent za animacijo in koreografijo **Klemen Janežič**
Lektorica **Irena Androjna Mencinger**

Vodja predstave in oblikovalec zvoka **Luka Bernetič/ Slaviša Stevanović**
Lučno vodstvo **Kristjan Vidner**
Scenska tehnika **Kemal Vrabac Kordiš/Jakob Kozelj**
Vodja delavnic **Zoran Srdić**
Izdelava scene, lutk, rekvizitov in kostumov **Olga Milić**, **David Klemenčič**, **Lorena Bukovec**, **Polona Černe**, **Žiga Lebar**, **Sandra Birjukov**, **Iztok Bobić**, **Zala Kalan**, **Sara Grižon**
Maskerka **Anja Pika Lopatič**
Garderoberka **Jadranka Pavlović**
Sodelovanje pri zasnovi projekta **Dan Pikalo**, **Andrej Vrhovnik**, **Tia Rozman** in **Tajda Lipicer**

Munro Leaf Bikec Ferdinand (The Story of Ferdinand)
© 1936. Uporabljeno z dovoljenjem Curtis Brown, Ltd.
Vse pravice pridržane.

Izhodiščna predloga za uprizoritev je slovenska izdaja knjige v prevodu Darje Marinšek (2015, Mladinska knjiga).

Knjigo *Bikec Ferdinand* je ameriški avtor Munro Leaf spisal leta 1936. V času, ko je bilo v svetu veliko nasilja, nestrpnosti in vojn, je pripovedovala o bikcu, ki se ni želel boriti. Ferdinand pokaže, da moč ni samo v tem, da nekoga premagamo. Včasih je moč tudi v tem, da ostanemo zvesti sebi, da ne prizadenemo drugih in da znamo sprejeti drugačnost. Njegova zgodba nas spodbuja, da poskušamo živeti skupaj v miru, se poslušamo in smo prijazni drug do drugega.

- → **Kaj bi Ferdinand povedal drugim bikom, če bi ga poslušali?**
- → **Kaj bi vi povedali nekomu, ki si želi, da bi se vsi igrali na enak način?**
- → **Kako lahko pokažemo, da nekoga sprejemamo?**
- → **Kaj lahko naredimo, če vidimo, da kdo ostane sam?**
- → **Kako se lahko dogovorimo, kadar si želimo različne stvari?**
- → **Kaj lahko storimo, kadar smo jezni, ne da bi koga prizadeli?**

Doživljanje predstave

- → Kateri prizor vam je najbolj ostal v spominu?
- → Kateri lik vam je bil najbolj všeč? Zakaj?
- → Kateri gib plesalcev vam je bil najbolj zanimiv?
- → Kako so se nastopajoči s telesom izražali brez besed?
- → Katero glasbo ali zvok ste si najbolj zapomnili?
- → Kako je glasba vplivala na vaše počutje?
- → Ali ste opazili, kako so se lutke premikale? Kako so oživele?
- → Kateri zvok bi izbrali za Ferdinanda?
- → Kako bi z gibanjem pokazali, da ste veseli, žalostni ali prestrašeni?
- → Ali ste med predstavo začutili, da bi tudi sami želeli zaplesati?

- → Kateri prizor vas je nasmejal ali presenetil?
- → Kaj bi spremenili v predstavi, če bi to lahko storili?
- → Kaj mislite, da Ferdinand počne po koncu zgodbe?
- → Če bi predstavo opisali z enim gibom, zvokom ali barvo, kaj bi izbrali?

Španija

- → **Ali ste že slišali za Španijo?**
- → **Kje bi lahko našli Španijo? Poskusimo jo poiskati na zemljevidu Evrope.**
- → **Kdo je že bil v Španiji? Kaj ste videli tam?**
- → **Kako bi lahko iz Slovenije prišli v Španijo? Bi šli z avtomobilom, vlakom ali letalom?**
- → **Kakšno vreme si predstavljate, ko pomislite na Španijo? Je tam vedno vroče?**

Španija je ena največjih držav v Evropi. Leži na njenem jugozahodu, na Iberskem polotoku. Glavno mesto se imenuje Madrid, zelo znana pa so tudi številna druga mesta, kot so npr. Barcelona, Sevilla, Bilbao ... Na območju Španije je veliko različnih kultur in jezikov. Španščina oz. kastiljščina je uradni jezik v celotni Španiji, v nekaterih posameznih regijah pa so poleg španščine uradni jeziki tudi katalonščina, galicijščina, baskovščina ...

Španija je znana po sončnem in toplem vremenu. Veliko ljudi iz Evrope, pa tudi od drugod, v Španiji preživlja poletne počitnice, saj je njena obala dolga in znana po čudovitih, raznolikih plažah. Z vzhodne strani jo obdaja Sredozemsko morje, z zahodne pa Atlantski ocean. Ima pa poleg plaž tudi čudovita visokogorja in že omenjena mesta z bogato kulturno zgodovino in živahnim utripom, ki ga soustvarjajo lokalni prebivalci in turisti. V nekaterih mestih je turistov zelo veliko, nekateri domačini so celo prepričani, da jih je preveč, saj zaradi njih nastaja velika gneča.

Španci po svetu veljajo za odprte ljudi, ki se radi družijo in zabavajo. Imajo veliko praznikov in festivalov, ki jih obeležujejo z več dni trajajočimi druženji po ulicah mest in vasi. Eden najbolj zanimivih je La Tomatina, praznik paradižnikov, v okviru katerega organizirajo 60-minutno vsesplošno obmetavanje s paradižniki. Ti so sicer slabe kakovosti in niso primerni za prodajo, a kljub temu nekateri to početje vidijo kot nespoštljivo ravnanje s hrano. Še en takšen festival je Sanfermin, ki je po vsem svetu poznan predvsem zaradi vsakoletnega dogodka, med katerim po ozkih ulicah Pamplone spustijo šest bikov, pred katerimi nato množica ljudi poskuša zbežati.

V Španiji imajo tudi veliko okusnih, priljubljenih jedi, med katerimi je verjetno najbolj znana *paella* – vrsta rižote z različnimi dodatki. Lahko se pripravi z zelenjavo, mesom ali morskimi sadeži. Prepoznamo jo po rumeni barvi riža, ki nastane zaradi dodatka začimbe žafran.

- **Na zemljevidu Evrope skupaj poiščimo Slovenijo in Španijo. Opazujmo, kako daleč sta narazen. Otroci lahko s prstom pokažejo pot od Slovenije do Španije. Nato si zamislimo, da se odpravimo na pot. Kaj bi vzeli s seboj? Kopalke, dežnik, topla oblačila, najljubšo igračo? Zakaj?**
- **V španščini pozdravimo z besedo ¡Hola! (živjo). Poskusimo jo izgovoriti na različne načine: veselo, glasno, tiho ali tako, kot bi pozdravili dobrega prijatelja.**

Flamenko

- → **Kako bi opisali gibanje v predstavi?**
- → **Kako prepoznamo, da je kdo vesel? Kaj pa, ko je žalosten ali jezen?**
- → **Ali lahko čustva pokažemo tudi brez besed?**
- → **Kaj vse lahko slišimo v glasbi? Je počasna ali hitra? Tiha ali glasna?**
- → **Ali lahko tudi naši čevlji postanejo glasbilo?**
- → **Kateri zvok bi ustvarili, če bi želeli pokazati veselje? Kaj pa skrivnostnost?**

Na jugu Španije je pokrajina, ki se imenuje Andaluzija. Zelo je znana po flamenku, zvrsti glasbe in plesa, za katerega so značilni posebni čevlji, ki so hkrati tudi inštrument. Flamenko je nastajal več stoletij, nanj pa je vplivalo več kultur, ki so se srečevale na tem območju, posebej romska.

Flamenko združuje petje, igranje na kitaro in ples. Spremljavo pa lahko sestavljajo tudi tolkalist na *cajonu*, posebnem bobnu, ki je videti kot lesena škatla in na kateri glasbenik sedi, ritmično ploskanje (*palmas*) in uporaba kastanjet (malih glasbil, sestavljenih iz dveh lesenih ploščic, ki ob medsebojnem trku proizvajata značilni zvok). Glasbeno spremljavo hkrati ustvarjajo tudi plesalci sami, saj imajo obute čevlje, ki so na obeh koncih podplata ojačani s kopico železnih žebljev. Ti ob trku s tlemi ustvarjajo zvok, tako da čevelj postane tolkalo. Plesni udarci so ritmični in včasih zelo hitri, kar od plesalcev zahteva ogromno vaje.

Plesalci, posebej pa plesalke, so običajno oblečeni v lepe, pisane obleke z veliko volani, čipkami, pogost motiv so pike. Velikokrat imajo v laseh tudi cvet.

Pri flamenku so zelo pomembna čustva. Lahko gre za veselje ali žalost, vedno pa so intenzivna. S prepletom glasbe, besedila in plesa se ustvari močan učinek, prek katerega nastopajoči čustva delijo z občinstvom. Pogosto gre za ljubezenska čustva, posebej hrepenenje. Pevci in plesalci velik poudarek dajejo tudi na izrazu na obrazu.

Flamenko je danes razširjen po vsem svetu. Njegova domovina ostaja Španija, naučimo pa se ga lahko plesati tudi drugje – tudi pri nas v Sloveniji.

→ **Postavimo se na noge in prisluhnimo svojim korakom. Poskusimo počasi stopati, nato nekoliko hitreje. Z nogami lahko ustvarimo preprost ritem: dva počasna koraka in trije hitri udarci. Nato dodajmo ploskanje. Eden od otrok ustvari ritem, drugi pa ga ponovijo. Lahko se razdelimo v skupine: ena ploska, druga udarja z nogami, tretja pa se prosto giblje ob ritmu.**

→ **Izberimo različna čustva: veselje, žalost, jezo, strah in presenečenje. Otroci naj se ob glasbi gibljejo tako, kot se počutijo ob posameznem čustvu.**

→ **Kako se premika vesel plesalec?**

→ **Kako pleše nekdo, ki je žalosten?**

→ **Ali lahko pokažemo čustvo samo z obrazom, ne da bi premaknili telo?**

→ **Ali vsi isto čustvo pokažemo na enak način?**

Bikoborba

- → **Ali ste v predstavi opazili, kaj so ljudje pričakovali od bikov?**
- → **Zakaj so si želeli, da bi bili biki močni in pogumni?**
- → **Ali mora kdo, ki je močan, vedno tudi tekmovati?**
- → **Ali je prav, da koga silimo v nekaj, česar noče?**
- → **Kako bi se počutili, če bi vas kdo silil, da počnete nekaj, česar si ne želite?**
- → **Kako lahko pokažemo, da nam je mar za živali?**

Prav toliko kot flamenko je po svetu poznan še en element španske kulture, to pa so bikoborbe. Bikoborba je dogodek, na katerem se bikoborci, ki se jim reče toreri, spopadejo z biki. Vse to se zgodi v veliki krožni areni, ki je razdeljena na dva dela – imenujeta se *sobra* in *sol*. Sobra je senčni del arene, zato so vstopnice za ta sedišča dražja kot za drugi, sončni del. Po bikoborbah je najbolj znana Španija, prirejajo pa jih tudi ponekod drugje po svetu, npr. v Latinski Ameriki, v prirejeni obliki pa tudi na Portugalskem in v Franciji. Bikoborbe imajo dolgo in bogato zgodovino, so pa vedno manj priljubljene, saj se današnje občinstvo vedno bolj zaveda, da so do bikov zelo krute. V večini primerov bikoborb namreč biki umrejo.

Glavni torero, ki je zvezda dogodka, se imenuje matador. Oblečen je v posebno obleko, ki se ji reče *traje de luces*, kar pomeni obleka luči. Prekrita je namreč z bleščicami, ki se v soju reflektorjev močno svetijo. Na glavi ima poseben klobuk, obut pa je v nizke čevlje, podobne balerinkam, ki so prav tako okrašene.

Bikoborba ima tri dele (šest bikov »potamanijo«, vsak matador ubije dva bika in vsak ima svojo ekipo torerov s točno določeno vlogo). Prva del se imenuje *tercio de varas*, kar pomeni tretjina palic. V njej toreri bika sprejmejo s *capoteji*, rožnatimi ogrinjali, nato pa v areno vkoraka konj, zaščiten z oklepom, na katerem sedi pikador, ki na znak trobente dolgo sulico biku zapika v hrbet. Bik se medtem z vso silo zaganja v konja, ki včasih tudi pade. To je del bikoborbe, ko biku odvzamejo največ moči. Druga tretjina je *tercio de banderillas*, kjer torero biku v hrbet zabode šest okrašenih palic (banderillas), ki v biku ostanejo vse do konca. To bika še dodatno utrudi in mu rani hrbtne mišice, ki mu omogočajo, da drži glavo pokonci, cilj je torej sklonjena glava. Tretja tretjina se imanuje *tercio de la muerte*, ki pomeni tretjina smrti. Ta del je »najlepši« in najpomembnejši del bikoborbe, preostala dva sta priprava nanj. Je del, kjer matador pokaže svojo umetnost, pogum, in kjer ima »enako« priložnost tudi bik, da se matadorju pokori in z njim zapleše. To je tudi najnevarnejši del z največ poškodbami matadorja, saj z bikom v areni ostane sam. V tem delu matador uporablja manjši, rdeči kos tkanine, ki se imenuje *muleta*. V njem skriva meč, s katerim na koncu bikoborbe pokonča bika.

Indulto je izraz za oprostitev »posebej dobrih bikov« in pomeni pomilostitev bika. Za bike, ki v bikoborbi pokažejo izredno hrabrost, moč in kakovost napadov, lahko matador in občinstvo zahtevata, da se ne ubijejo (občinstvo z belimi robčki), o tem pa odloči predsednik bikoborbe.

Ljudi je pri bikoborbi včasih privlačil predvsem pogum, ki so ga toreri izkazovali pri boju z mogočnimi, več kot pol tone težkimi živalmi. Večina bikov se na izzivanje torerov odzove tako, da postanejo napadalni. Tako je bikoborba zelo nevarna tudi za torere, posebej matadorja, čeprav ima seveda pomočnike, ki jih bik nima.

Danes so Španci glede bikoborbe različnega mnenja. Nekateri so prepričani, da je preveč pomemben del njihove tradicije, da bi jo opustili, drugi menijo, da je takšno ravnanje z živalmi nedopustno. Prav zato je bikoborba v nekaterih delih Španije, recimo v Kataloniji, prepovedana. V Barceloni, mestu v Kataloniji, stoji ena največjih aren za bikoborbo, v kateri je zdaj muzej bikoborb, v njej pa so tudi številni koncerti in druge prireditve.

→ **Prostor razdelimo na dva dela. Na eni strani si predstavljamo hrupno areno, na drugi miren travnik. Otroci naj se najprej premikajo kot množica v areni: glasno ploskajo, korakajo in se odzivajo na dogajanje. Nato se preselijo na travnik, kjer se počasi premikajo, poslušajo tišino in si predstavljajo, da počivajo v senci drevesa. Potem se pogovorimo o tem, kako so se počutili v obeh prostorih.**

Biki za bikoborbe

- → **Katere živali, ki živijo na kmetiji, poznate?**
- → **Kaj potrebuje bik, da lahko zdravo raste?**
- → **Kaj živali potrebujejo poleg hrane in vode?**
- → **Kako vemo, da je žival zadovoljna?**
- → **Ali je lahko žival hkrati velika in nežna?**
- → **Ali ste že srečali veliko žival, ki vas je presenetila s svojo prijaznostjo?**

V bikoborbah nastopa posebna vrsta bikov. Za ta namen jih vzgajajo vse življenje. Živijo na posebnih rančih, velikih kmetijah, špansko *ganaderías*. Tam dneve preživljajo na prostornih pašnikih in se lahko prosto gibljejo. Rejci jih hranijo s kakovostno hrano, saj želijo, da odrastejo v mišičaste, zdrave bike. Prav takšni so namreč najprimernejši za bikoborbo – če je bik močan, je lahko tudi bolj nevaren in boj z matadorjem je zato bolj napet. Biki imajo tudi velike, ostre rogove, ki za torere pomenijo največjo nevarnost.

Biki na kmetijah odraščajo več let, preden so primerni za nastop v areni. Njihov razvoj spremljajo tako rejci kot organizatorji bikoborb, ki nato med njimi izberejo najboljše bike. »Dober« bik za bikoborbo mora imeti veliko fizične moči, mora pa biti tudi napadalen in bojevit, pogumen in hiter.

Za »posebej dobre bike« pri bikoborbi obstaja poseben vzvod gledalcev, imenovan *indulto*. Do tega pride, ko občinstvo nekega bika označi za izredno pogumnega in borbenega, zato ga s pomočjo belih robčkov, ki jih dvignejo v zrak, oprostijo smrti. Take bike potem odpeljejo nazaj na pašnik, kjer jih potem zaradi dobrega genetskega materiala uporabijo za razmnoževanje.

Ferdinand – drugačen bik

- → **Kakšen se vam zdi Ferdinand?**
- → **Kaj najraje počne?**
- → **Kaj bi počeli vi, če bi imeli ves dan samo zase?**
- → **Ali imate radi iste stvari kot vaši prijatelji?**
- → **Kaj pa, če si nekdo želi nekaj drugega kot vi?**
- → **Ali mora biti nekdo najboljši, da je pomemben?**
- → **Kaj je po vašem mnenju pogum? Je pogumen samo tisti, ki se bori?**
- → **Ali je lahko pogumno tudi to, da rečemo »ne«, kadar nečesa ne želimo?**

Indulto je doživel tudi bik Civilón, ki je bil navdih za zgodbo Bikec Ferdinand, ki jo je leta 1936 napisal ameriški pisatelj Munro Leaf, z ilustracijami pa opremil Robert Lawson. Vendar mu ga občinstvo ni namenilo zaradi njegove borbenosti, temveč ravno obratno. Civilón se je nekaj časa odzival na napade torerov, ko pa je izza ograje zaslišal glas svojega lastnika, je na vse pozabil, šel naravnost k njemu in se nagnil k njemu, da ga je lahko pobožal.

Takrat je imel Civilón že sloves nežnega bika, saj so o njem poročali celo časopisi. Znan je bil po tem, da je bil zelo nežen do otrok in je imel rad rože. Takšen je tudi Leafov junak Ferdinand, ki pa se od običajnih junakov precej razlikuje. Njegova moč se namreč ne kaže navzven, strašnega matadorja ne premaga v bitki, ampak tako, da v bitki preprosto noče sodelovati.

Ferdinand pooseblja drugačnost. Drugačen je od vseh bikov, s katerimi odrašča na kmetiji in sodeluje v tekmovalnih igrah, ki so priprava za napeto bikoborbo. Ferdinanda ne zanima zmaga, ne zanimata ga niti čast in slava, ne zanima ga biti največji in najboljši. Zadovoljen je takšen, kot je, zato v sebi ves čas nosi mir. Če ga kdo užali, lahko to preprosto presliši, saj ve, da je prav takšen, kot mora biti.

Ferdinand v sebi nosi še en pomemben življenjski nauk – nikogar ne smemo soditi po njegovi zunanjosti. Čeprav je Ferdinand navzven videti kot najmočnejši in najnevarnejši bik na vsem pašniku, v resnici sploh ni takšen. Je bolj nežne sorte, pomembne so mu čudovite življenjske malenkosti, kot so cvetoče rože ali mogočen plutovec, ki mu velikodušno daje zavetje pred žgočim soncem. Pomembni pa so mu tudi vsi okrog njega, pa naj gre za živali ali ljudi, ker ve, da ta nauk deluje tudi v drugo smer. Matador navzven deluje strašen in krvoločen, v sebi pa morda skriva čisto drugačnega matadorja – nežnega in sočutnega, takšnega, ki na svoje početje ni ponosen. Ki je v matadorja zrasel zato, ker so to od njega pričakovali drugi, njegove sanje pa so bile čisto drugačne.

Odzivi na zgodbo

Čeprav je slikanica Bikec Ferdinand zelo kratka, v sebi torej skriva marsikatero zelo pomembno sporočilo. Tudi danes se lahko iz nje veliko naučimo, o čemer priča tudi dejstvo, da je od njenega prvega izida leta 1936 nikoli niso prenehali tiskati. Prevedena je bila v številne jezike, po njej pa sta nastala tudi kratki in celovečerni animirani film.

Odzivi nanjo pa niso bili samo pozitivni. Napisana je bila v časih, ko je povsod po svetu vladala velika neenakost. Nekateri so živeli v nepredstavljivem izobilju, večina ljudi pa v vse hujši revščini. Bilo je vedno več nasilja in nestrpnosti. Nekateri voditelji so to obrnili sebi v prid in jih prepričali, da morajo sovražnike iskati v drugih ljudeh – sosedih, prijateljih, celo sorodnikih … v vsakomer, ki je bil kakorkoli drugačen, ki je izkazoval kakršnokoli posebnost ali šibkost. To je svet pripeljalo v vojno, zaradi katere so bila izgubljena mnoga življenja. Voditelji, ki so si vojne želeli, ker so si od nje obetali koristi, zato niso bili navdušeni nad priljubljenostjo zgodbe o Ferdinandu, bikcu, ki je pooseblja nasprotje od tega, kar so poskušali širiti oni. Ferdinand je bralce opominjal, da smo vsi ljudje in da si bomo lahko lepše življenje ustvarili le z medsebojnim razumevanjem in sprejemanjem.

Zato je bila slikanica večkrat prepovedana, med drugim tudi v Španiji, kjer je vladar Francisco Franco vladal s trdo roko in ni dopuščal drugačnosti. Nastala je v času španske državljanske vojne, ko jezni ljudje na vodilnih položajih nikakor niso hoteli, da bi priljubljena zgodba kogarkoli spodbudila k razmisleku in morda vojake celo prepričala o nesmiselnosti bojevanja.

Na žalost vojne niso samo stvar preteklosti. Prav tako ne jeza in nestrpnost. Zato je pomembno, da miroljubnega bikca ohranjamo živega ter njegovo sporočilo o strpnosti in sočutju širimo povsod, kamor seže njegov glas.

→ **Vsak otrok si izbere prostor, kjer bi se počutil prijetno. Lahko si predstavlja drevo, pod katerim bi počival Ferdinand, vrt, gozd ali sobo z najljubšimi igračami. Otroci lahko svoj kotiček narišejo ali ga ustvarijo iz blazin, odej in drugih materialov. Nato se za trenutek umirimo in prisluhnemo zvokom v prostoru.**

→ **Kaj nam pomaga, da se umirimo?**

→ **Kam se radi umaknemo, kadar potrebujemo počitek?**

→ **Kako lahko pomagamo prijatelju, ki potrebuje mir?**

→ **Ali ste kdaj koga spoznali in nato ugotovili, da je drugačen, kot ste si predstavljali?**

→ **Ali lahko vemo, kakšen je nekdo, samo po tem, kako je videti?**

→ **Kako lahko spoznamo nekoga, ki ga še ne poznamo?**

→ **Kaj lahko naredimo, če je kdo v naši skupini drugačen od nas?**

→ **Kako se počutimo, kadar nas drugi sprejmejo takšne, kot smo?**

Skupinski portret

Otroci skupaj ustvarijo velik portret skupine. Vsak doda svoj obraz, barvo, obliko ali simbol, ki ga predstavlja. Ni treba, da so vsi obrazi enaki ali da so vse barve usklajene.

Ko je delo končano, si ga ogledamo.

- → **Kaj se zgodi, ko vse naše različne ideje združimo?**
- → **Bi bila slika enako zanimiva, če bi bili vsi deli popolnoma enaki?**

Oblikovanje: Maja Rebov / Fotografije: Primož Korošec